

Szerkesztői jegyzet

Július végén, az egyetemi felvételi adatok megjelenését követően egy vidéki rádió felkért, hogy értékeljem a növekvő felsőoktatási létszámokat. A riportert azzal vezette fel a beszélgetést, hogy „városuk egyeteme örvendetesen nagyarányú létszámnövekedést” tudott produkálni. Kérdezte, mi áll ennek háttérében. Obsitos hajósínasként azzal indítottam: ha egy hajóból kidobunk minden nehezéket, akkor nyilvánvalóan gyorsabban fog menni. Ha nem kötelező az emelt szintű érettségi és a középfokú nyelvvizsga, és nincs előírt minimum felvételi pontszám, akkor óhatatlanul több diákot lehet a felsőoktatásba felvenni. Különösképpen a könnyítés első évében, hiszen a felsőoktatásból korábban kimaradtak ekkor már eséllyel felvételizhetnek. Nem a közoktatás jobb eredményei nyomán, hanem a felvételi könnyítések által sikerült idén lényegesen több fiatalnak a felsőoktatásba bejutnia. A riportert arra is rákérdezett, hogy ez a növekvő létszám nem jár-e majd a felsőoktatás színvonalának csökkenésével. Mit lehet erre válaszolni? Persze, hogy ezzel jár. Ha a korábbi évek 280-as minimumpontja helyett már 167 ponttal is be lehetett jutni, akkor az ilyen eredménnyel felvett hallgatók biztosan nem fogják emelni a felsőoktatás színvonalát. A beiratkozást végző egyik kolléganóm elmondta: soha ennyi elégséges bizonyítványt nem látott a tanulmányait megkezdő óvo- és tanítóképzős hallgatók kezében. Ez feltehetően minden korábban létszámgonddal küzdő intézménynél általános jelenség. A „nehezékek kidobása” ugyanakkor rövid távon komoly szakmai kihívások elé állítja majd a felsőoktatást a tanulási nehézséggel küzdő hallgatók tanulmányainak támogatása terén. Az elvárások csökkentése hosszú távon nem oldja meg a diplomát adó intézmények létszámgondját, mert a mostani létszámtöbbletet – a korábban elutasítottak bejutása révén – néhány év alatt majd „felszívja” a rendszer. Továbbá a „lefelé nyitás” közoktatásra való visszahatása nemcsak jogalapot teremthet majd – pl. az emelt szintű kurzusok csökkentésével – a pénzkivonásra (ezzel is tovább gyengítve az oktatási rendszer méltányosságát, eredményességét), hanem ráadásul *megfoszthatja* a jövő középiskolásait az erőteljes tanulási motivációt adó közegektől is.

Augusztus elején, nyaralás közben kaptam egy levelet egy budapesti elitgimnáziumban tanító, elkötelezett és kiváló tudóstanárról ismerősömtől, akinek felesége is a pedagógiai szakma élenjárója. A történelem OKTV pályázati témáinak megjelenéséről érdeklődött, remélve, hogy már a nyáron elkezdheti diákjai felkészítését a dolgozatírásra. Visszaírtam neki, hogy a szakmai bizottság még áprilisban leadta a témaköröket, de hosszú és körülményes a jóváhagyás hivatali útja. A válaszomban megkérdeztem, hogy miként érzi magát. Bevallom, nem számítottam ennyire személyes válaszra: „[...] *Esetemben 36 év alatt először fordul elő, hogy 'félelek' a következő tanévtől, ilyen lelkiállapotba eddig soha nem kerültem, pedig többször volt nehéz helyzet, most viszont rengeteg órám lesz, a terhek eddig is növekedtek, most tovább erősödnek, miközben szeretném azokat az értékeket továbbra is közvetíteni, amelyeket fontosaknak tartok, remélem, fizikailag és lelkileg is bírni fogom a „gyűrődést”.* Többször is elolvastam sorait, majd megfogalmazódott bennem a kérdés: mit eredményez majd a gyakorlatban, ha egy szakmailag magasan jegyzett, elkötelezett és lelkiismeretes mesterpedagógus házaspár szeptemberben félelemmel kezd hozzá a tanításhoz? Egészen ijesztő belegondolni abba, hogy

az életkora és egzisztenciája miatt kiszolgáltatott, önbecsülésétől és magabiztosságától *megfosztott* pedagógusok közegeiben milyen tanév vár majd gyermeinkre, unokáinkra.

Egyébként az egész nyarat beárnyékolta, hogy szembesülni kellett a közéletet átható, rejtőzködve a mindennapokat mérgező – sajnálatosan nem alaptalan – félelemmel. Még az év elején történt, hogy egy őszi tanácskozás panelbeszélgetéséhez – amely az elmúlt évtizedek oktatáspolitikai folyamatait kívánta feldolgozni – „*A Rendtartástól a rend tartásáig*” címet javasoltam. Először tetszett is a szervezőknek a többértelműségével blikkfangosnak gondolt címjavaslat, de ahogy múlt az idő, véglegesedett a program, úgy hátráltak ki mögüle. Nem akarván provokálni az oktatáspolitikai mai képviselőit. Megértően fogadtam a szervezők cím-változtatási kérését, mert a tanácskozás kockázatát ők viselik. Nekem meg maradt a többértelmű címtől való *megfosztás* miatti belső dohogás.

A nyár folyamán, egy tanulmány írása közben látóterembe kerültek az általános és középiskolai *Állampolgári ismeretek* címet viselő új tankönyvek. Felidéződött bennem a 2020-as NAT készítőivel folytatott vita arról, hogy az állampolgári ismeretek ne külön tantárgy legyen, hanem, ahogy a 2012-es NAT is előírja, maradjon a történelem tantárgy része. A javaslatomat a komplex társadalomtudományi nevelés nemzetközi trendjeinek sorával is alátámasztottam – igaz, a gyakorló történelemtanárok kisebbségének álláspontját képviseltem –, de nem sikerült meggyőzni a jogszabályalkotókat. Az iskolaszervezés, a tanári erőforrással való rugalmas gazdálkodás szempontjai felülírták a javaslatomat. A döntés nyomán a pedagógusképzésben a *Történelem és állampolgári ismeretek* tanárszak neve és tartalma is változott. Kikerültek az állampolgári felkészítésre vonatkozó elvárások. Mivel önálló *Állampolgári ismeretek* tanárszak nem létesült, így hosszú távon bármely szakos tanár taníthatja majd ezt a tantárgyat. Egyszerűbbé válik az iskolák számára a tantárgyfelosztás elkészítése: a tárgyat az fogja tanítani, akinek nincs meg a kötelező óraszám. Ez nem csak tovább erodálja a pedagógiai professziót, annak lehetőségét is magában hordozza, hogy a tárgy tanítását majd a pedagógus fogja megkapni az iskolában, aki leghatékonyabban tudja képviselni az elvárt ideológiai és hatalompolitikai nézetrendszert. Ez a félelem sem alaptalan. Korábbi tankönyvfejlesztésért felelős vezetőként emlékszem az egyik „magasból kiküldött” tanácsos rosszálló megjegyzésére és iránymutatására. Nagyjából így hangzott: „Minek a tankönyveket és a gyerekeket terhelni ennyiféle megközelítéssel, bonyolult és eldöntendő kérdéssel? Arra kell törekedni, hogy a diákok számára egyértelmű legyen a szöveg, és ez alapján majd tudják, hogy hova kell behúzni az X-et a választásokon.”

Átlapozva az állampolgári ismeretek tanítását-tanulását segíteni szándékozó újonnan kiadott tankönyveket, keserűség érzése fogott el. Mérlegre téve a tantervi determinációkat, a tankönyvkészítés csapdáit, a minisztériumi kontroll gyakorlatát, tulajdonképpen megfelelő színvonalú, nyelvezetű és szép kiállítású tankönyvek készültek. De súlyos aránytévesztésekkel. Nem részletezem itt, de mindkét tankönyvben jelentős hangsúlyt kap, szinte önálló fejezetként a honvédelem (különösen a középiskolaiban, ahol a 120 oldalból 7 oldal foglallik ezzel), a katonai életút választásának szépsége, az új fegyverek bemutatása. Tudom, hogy szörnyű háború dúl szomszédunkban, ahol emberek ezrei halnak meg. Nekünk is számolnunk kell minden tragikus eshetőséggel. De nem akarom elhinni: tényleg a háborúra

kell felkészíteni a jövő felnőtteit? Nem a munkavállalásra, az aktív közéleti cselekvésre? A *Mindennapi ügyintézés* fejezetben alig néhány bekezdés jut a munkavállalók jogainak bemutatására, a kollektív érdekképviselet és érvényesítés, a szakszervezetek fontosságának hangsúlyozására. Tisztában vagyok vele, hogy a mai hazai viszonyaink között a munkásvédelmet baloldali hagyománynak illik tartani, pedig ez nem így van. A 19. század végén a XIII. Leó pápa által kiadott *Rerum Novarum*, és az ennek megjelenése századik évfordulójára, II. János Pál pápa által kiadott, *Centesimus annus* kezdetű enciklika is hitet tesz a munkavállalók védelme, és a Szolidaritás lengyelországi működése kapcsán, a szakszervezetek által végzett kollektív érdekvédelem tevékenysége mellett. Azt is jelzésértékűnek tartom, hogy a közéleti kérdések között a média és a propaganda problematikája elő sem kerül. Az meg végképp elkésérítő, hogy a diákönkormányzatok működését egyik tankönyv sem említi meg. Pedig demokratikus értékek megismerése és alkalmazása szempontjából az iskola „kiemelt terep”, itt sajátíthatják el a diákok azokat a demokratikus viselkedéseket és érdekvédelem mintákat, amelyeket a későbbiek során a tágabb környezetükben is alkalmazhatnak. Amíg ezt a funkciót nem látja el az iskola, a jövő felnőttei tudatosan döntési képességeiktől *megfosztott*, alattvalói magatartási mintában szocializálódnak, ennek következménye pedig a demokratikus keretek kiüresedése, a mindenkori hatalom rátelepedése a társadalomra.

A nyarat egy minisztériumban tartott értekezlet zárta, amelyen a középfokú óvodapedagógus-képzés programja került elő. Itt főképp arról volt szó, hogy az egyre aggasztóbb óvodapedagógus-hiány megoldására egy olyan program megvalósítása indult el, amelyben öt év alatt okleveles óvodai nevelővé képezik ki a technikumok a diákokat. Fonákja, hogy ez a végzettség is óvodapedagógus-besorolást jelent, csakúgy, mint az érettségi utáni hároméves BA szintű képzésben megszerezhető. A megbeszélésen az járt a fejemben, hogy a középfokú képzésre vonatkozó „okleveles” jelző ebben az esetben is fosztóképző, miként az előző rendszerben a „nép” szó hozzáillesztése a „köztársaság”-hoz. Vagyis az óvodai nevelői végzettség „okleveles” jelzője nem más, mint a felsőfokú diploma *fosztóképzője*.

Kaposi József

A kiválasztott
Petőfi-misztérium és -
passió (1973)

Teljes színpadkép.

A műsor a '73-as Visegrádi
Színjátszó Napokon
Mátyás kupa díjat nyert.
Fotó: Mincsovics Emil